

Varsler

Lanius excubitor

Great Grey Shrike

Varsleren har sin utbredelse fra Vest- og Nord-Europa østover til de nordlige deler av Nord-Amerika. I Europa utgjør Sentral-Frankrike, Alpene og Karpatene den sørlige grensen for utbredelsen. Den er fraværende som hekkefugl på De britiske øyer og Island. De nordligste populasjonene overvintrer stort sett noe sør for hekkeområdene mens sørskandinaviske og mellemeuropeiske fugler er stand- eller streiffugler. I Norge hekker nominatformen *L. e. excubitor*.

Vinterutbredelse i Norge

VinterAtlasdataene viser at varsleren er en relativt vanlig overvintrer i Sør-Norge til og med Nord-Trøndelag. Nord for Trøndelag er det langt mellom registreringer av varsleren vinterstid. De to nordligste funnene er fra Porsanger, Finnmark. Trolig har ikke vinterutbredelsen endret seg så mye de senere år, da Haftorn (1971) også betraktet varsleren som en regelmessig overvintrer i det minste nord til Saltdalen. Arten er påvist i 370 ruter.

I gjennomsnitt ble det registrert 56 overvintrende individer årlig i VinterAtlasperioden (maksimalt 390 individer totalt). Vintrene 1998/99 og 1999/2000 var spesielt gode med henholdsvis 90 og 96 individer. Disse vintrene ble etterfulgt av to dårlige sesonger med henholdsvis 30 og 26 individer. Varierende dekningsgrad kan forklare noe av variasjonen mellom sesongene. I de aller fleste tilfeller blir kun enkeltindivider observert i en rute i løpet av vinteren (95,2 %), men to individer forekom i 4,4 % av rutene, og tre individer i en rute. Rekordene var fire individer ved Skien, Telemark vinteren 1998/99. Siden varsleren er svært avhengig av smågnagere som byttedyr vil den helst oppholde seg i områder uten snø. Snøgrensen vil således til en stor grad avgjøre hvor i Norge varsleren overvintrer.

Det er blitt spekulert på om individene som overvintrer i Norge er fra den norske hekkebestanden eller om det for eksempel kan dreie seg om fugler østfra. Det kan godt tenkes at noen av individene som påtreffes i Norge om høsten og vinteren kan være finske eller russiske.

Bestandsstørrelse og status

Fennoskandia og Russland er de klart viktigste hekkeområdene for varsleren i Europa. Stort sett har bestanden vært ganske stabil i Nord-Europa siden 1980-tallet, mens det har skjedd en tilbakegang i resten av Europa.



© Tor Oddvar Hanssen

Arten har utvidet sin utbredelse i Skandinavia fra starten av 1900-tallet. Mange norske varslerer trekker i september-oktober til sørligere deler av Nord-Europa, og fuglene er som regel tilbake på hekkeplassene i mars-april. Gjenfunn fra ringmerking tyder på at deler av den norske bestanden overvintrer i Storbritannia og sørover til de nordlige deler av kontinentet. Det ser imidlertid ut til at et økende antall nordiske varslerer blir værende i det sørlige Fennoskandia også gjennom vinteren (Harris & Franklin 2000).

Vinterøkologi

Virveldyr utgjør normalt størstedelen av næringen for varsleren gjennom hele året. Om sommeren inngår også insekter og andre virvelløse dyr i dietten. I Skandinavia overlever varsleren vinteren ved å jakte på smågnagere og småfugler. Områder med rike forekomster av småpattedyr foretrekkes, og derfor er beitemarker og buskmark ved våtmarker de beste overvintringsområdene. Når varsleren ankommer overvintringsområdet opprettes et vinterterritorium, som kan benyttes av samme individ i flere år. Forflytninger på opptil 12 kilometer forekommer gjerne daglig innen vinterterritoriene. Ofte benytter de overvintrende individene spesielle sovebusker hvor de søker ly for vær og predatorer. Dersom snødybden blir for stor oppgis gjerne territoriet og varsleren søker føde andre steder. Smågnagere foretrekkes som byttedyr, men varsleren blir tvunget til å jakte på småfugler dersom snøen blir dyp (Karlsson 2002). Fuglejakt er som regel ikke like vellykket som smågnagerjakt, og kun et fåtall angrep lykkes. Studier har vist at det i gjennomsnitt fanges to eller tre virveldyr hver dag. Smågnagere og særlig markmus dominerer vinterdietten totalt, men også en del spissmus fanges. Varsleren viser ingen preferanse for bestemte fuglearter som bytte, men meiser blir oftest fanget rett og slett på grunn av at de er mer tallrike enn andre arter i denne årstiden (Karlsson 2002). Hamstring av bytte kan forekomme og dersom man finner en gråsisik eller mus i en greinkløft vinterstid er det store muligheter for at varsleren har vært på ferde.

Bård Gunnar Stokke

